

**VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI**

NGUYỄN THỊ THU NGA

**NHỮNG BIẾN ĐỔI VỀ KINH TẾ - XÃ HỘI Ở NÔNG THÔN
TỈNH ĐỒNG THÁP TỪ NĂM 1975 ĐẾN NĂM 2010**

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam Cận đại và Hiện đại

Mã số: 62.22.54.05

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LỊCH SỬ

Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS Trần Đức Cường

Hà Nội – 2013

LỜI CAM ĐOAN

Luận án được hoàn thành năm 2013, tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của cá nhân tôi, chưa được công bố dưới bất kỳ hình thức nào, những số liệu sử dụng trong luận án và đánh giá là trung thực và có cơ sở.

Tác giả

Nguyễn Thị Thu Nga

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin trân trọng cảm ơn Học viện Khoa học Xã hội, Phòng Đào tạo và khoa Sử học đã tạo điều kiện thuận lợi đã tạo điều kiện giúp đỡ tôi trong suốt quá trình học tập.

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc tới PGS. TS Trần Đức Cường, người Thầy tâm huyết đã tận tình hướng dẫn, động viên khích lệ, dành nhiều thời gian định hướng và chỉ bảo tôi trong quá trình thực hiện luận án.

Tôi xin bày tỏ lòng cảm ơn chân thành tới Ủy ban Nhân dân tỉnh Đồng Tháp, Sở Nông nghiệp và Phát triển Nông thôn tỉnh Đồng Tháp, Trung tâm lưu trữ tỉnh Đồng Tháp, Cục Thống kê tỉnh Đồng Tháp, Sở Khoa học và Công nghệ tỉnh Đồng Tháp, Viện Sử học, Trường Đại học Đồng Tháp, Học viện Chính trị - Hành chính khu vực IV đã tạo điều kiện thuận lợi cho tôi thực hiện luận án.

Cuối cùng, tôi xin gửi tấm lòng ân tình tới gia đình và bạn bè, đồng nghiệp - những người luôn sát cánh, động viên và truyền nhiệt huyết để tôi hoàn thành luận án này.

Tác giả

Nguyễn Thị Thu Nga

DANH MỤC BẢNG SỐ LIỆU

STT	Số hiệu bảng	Tên bảng	Trang
1	2.1	Cơ cấu sử dụng đất tỉnh Đồng Tháp giai đoạn 2000 – 2010	30
2	2.2	Diện tích, dân số, mật độ dân số tỉnh Đồng Tháp năm 2010	34
3	3.1	Chỉ tiêu kinh tế xã hội tỉnh Đồng Tháp so với cả nước năm 1989 – 1992	71
4	3.2	Diện tích, năng suất và sản lượng lương thực từ 1990 đến 2000	72
5	4.1	Giá trị và tỷ trọng cơ cấu sản xuất nông nghiệp tỉnh Đồng Tháp Giai đoạn 2000 – 2010	100
6	4.2	Diện tích, năng suất, sản lượng cây lương thực có hạt của tỉnh Đồng Tháp	102
7	4.3	Diện tích, sản lượng một số cây ăn quả chủ yếu của tỉnh Đồng Tháp	104
8	4.4	Số lượng đàn gia súc, gia cầm tỉnh Đồng Tháp giai đoạn 1995 – 2010	106
9	4.5	Giá trị sản xuất thủy sản phân theo ngành hoạt động	109
10	4.6	Bảng tổng sản phẩm của tỉnh Đồng Tháp phân theo ngành kinh tế	113
11	4.7	Dân số, lao động tỉnh Đồng Tháp phân theo khu vực và ngành nghề	116
12	4.8	Cơ cấu, số người trong độ tuổi lao động có khả năng lao động phân theo chuyên môn	117
13	4.9	Tỷ lệ hộ nghèo ở các khu vực	119
14	4.10	Cơ cấu hộ nông dân phân theo loại nhà ở	120
15	4.11	Một số đồ dùng lâu bền trong hộ nông dân và tỷ lệ hộ nông dân sử dụng đồ dùng lâu bền trong gia đình	121
16	4.12	Số lượng trường, giáo viên, học sinh các cấp học theo các năm	126

MỤC LỤC

	Trang
MỞ ĐẦU	1
Chương 1. TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU CÓ LIÊN QUAN TỚI ĐỀ TÀI	12
1.1. Nhóm công trình nghiên cứu chung về tình hình kinh tế - xã hội cả nước trước và trong thời kỳ đổi mới.....	12
1.2. Nhóm công trình đề cập đến những vấn đề nông nghiệp, nông dân và nông thôn giai đoạn trước và trong 25 năm đổi mới.....	16
1.3. Nhóm các công trình nghiên cứu kinh tế - xã hội vùng nông thôn Đồng bằng sông Cửu Long.....	18
1.4. Nhóm những nghiên cứu về khu vực Đồng Tháp Mười và kinh tế nông nghiệp, nông thôn tỉnh Đồng Tháp.....	24
Chương 2. TÌNH HÌNH KINH TẾ - XÃ HỘI NÔNG THÔN TỈNH ĐỒNG THÁP TỪ NĂM 1975 ĐẾN NĂM 1988	27
2.1. Điều kiện tự nhiên và kinh tế - xã hội tỉnh Đồng Tháp.....	27
2.2. Những thay đổi của kinh tế - xã hội ở nông thôn Đồng Tháp từ năm 1975 đến năm 1988.....	49
Tiểu kết chương 2	63
Chương 3. NHỮNG BIẾN ĐỔI VỀ KINH TẾ - XÃ HỘI Ở NÔNG THÔN ĐỒNG THÁP TỪ NĂM 1988 ĐẾN NĂM 2000	65
3.1. Đường lối chính sách đổi mới của Đảng và Nhà nước, sự vận dụng của Đảng bộ, chính quyền và nhân dân tỉnh Đồng Tháp nhằm phát triển kinh tế - xã hội vùng nông thôn.....	65
3.2. Những chuyển biến kinh tế	70
3.3. Những chuyển biến xã hội	84
Tiểu kết chương 3	93
Chương 4. BƯỚC PHÁT TRIỂN MỚI VỀ KINH TẾ - XÃ HỘI Ở NÔNG THÔN ĐỒNG THÁP TỪ NĂM 2001 ĐẾN NĂM 2010	94
4.1. Tỉnh Đồng Tháp vận dụng chủ trương của Đảng thực hiện công nghiệp hóa – hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn giai đoạn 2001-2010.....	94
4.2. Kinh tế nông nghiệp, nông thôn Đồng Tháp trong việc thực hiện công nghiệp hóa – hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn	97
4.3. Những biến đổi xã hội ở nông thôn tỉnh Đồng Tháp.....	115
4.4. Tỉnh Đồng Tháp thực hiện hướng tới chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010 – 2020.....	128
Tiểu kết chương 4	132
KẾT LUẬN	133
TÀI LIỆU THAM KHẢO	140

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Trong chiến lược phát triển kinh tế - xã hội nước ta hiện nay, vấn đề nông dân, nông nghiệp và nông thôn được đặc biệt coi trọng. Đây là vấn đề then chốt góp phần giữ vững ổn định xã hội, tạo điều kiện đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước.

Năm 1996, Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII của Đảng Cộng sản Việt Nam đã khẳng định: “Nước ta về cơ bản vẫn là một nước nông nghiệp lạc hậu với gần 80% dân số sống ở nông thôn. Đây cũng là địa bàn tập trung đại bộ phận người nghèo trong xã hội. Vì vậy phát triển nông nghiệp, nông thôn đã, đang và sẽ là mối quan tâm hàng đầu, có vai trò quyết định đối với việc ổn định tình hình kinh tế, xã hội tạo cơ sở cho phát triển công nghiệp”. [8; tr 44]

Nghị quyết của Hội nghị lần thứ 7 Ban chấp hành Trung ương khóa X tháng 7 năm 2008 cũng xác định: “Nông nghiệp, nông dân, nông thôn có vị trí chiến lược trong sự nghiệp công nghiệp hóa – hiện đại hóa, xây dựng bảo vệ Tổ quốc, là cơ sở và lực lượng quan trọng để phát triển kinh tế - xã hội bền vững, giữ vững ổn định chính trị, bảo đảm an ninh quốc phòng, giữ gìn và phát huy bản sắc dân tộc và bảo vệ môi trường sinh thái của đất nước” [49; tr 123].

Xuất phát từ thực tiễn của đất nước và tham khảo kinh nghiệm nhiều nước trên thế giới khi tiến hành công nghiệp hóa – hiện đại hóa đất nước đều phải ưu tiên phát triển nông nghiệp và lấy nông thôn làm tiền đề để giữ vững sự ổn định xã hội, tiến hành công nghiệp hóa – hiện đại hóa, Đảng và Nhà nước Việt Nam đã có nhiều chính sách quan trọng nhằm phát triển kinh tế nông nghiệp, nông thôn. Kết quả sau hơn 20 năm đổi mới, nông nghiệp Việt Nam đã đạt được những thành tựu khá toàn diện và to lớn. Nông nghiệp có tốc độ tăng trưởng khá cao theo hướng sản xuất hàng hóa, năng suất, chất lượng, hiệu quả, đảm bảo vững chắc an ninh lương thực quốc gia, một số mặt hàng xuất khẩu chiếm vị trí cao trên thị trường quốc tế như gạo, cà phê, điều, hạt tiêu, hàng thủy

sản... Kinh tế nông thôn đã và đang chuyển dịch theo hướng tăng tỷ trọng công nghiệp và dịch vụ, đời sống nông dân được cải thiện theo hướng tích cực, nông thôn có những bước phát triển theo hướng nâng cao điều kiện sinh hoạt vật chất cho nông thôn theo các tiêu chí “điện, đường, trường, trạm”.

Trong sự nghiệp đấu tranh chống xâm lược, giành độc lập và thống nhất cho tổ quốc, nông thôn miền Nam nói chung và nông thôn tỉnh Đồng Tháp nói riêng là địa bàn đứng chân chiến lược của các lực lượng cách mạng, là một trong nơi cung cấp nhân tài, vật lực cho hai cuộc kháng chiến chống Pháp (1945 - 1954) và chống Mỹ (1954 - 1975). Trong thời kỳ hòa bình xây dựng và phát triển đất nước, nông thôn là địa bàn quan trọng để thực hiện các chính sách kinh tế - xã hội của Đảng và Nhà nước. Công cuộc đổi mới toàn diện đất nước được khởi đầu từ năm 1986 đến nay đã tác động sâu rộng đến từng người dân, từng gia đình, từng địa phương trên tất cả các lĩnh vực kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội. Nhiều vấn đề cấp bách đặt ra cần phải giải quyết ở khu vực nông thôn như xác định vị trí, vai trò và tầm quan trọng của địa bàn nông thôn trong việc thực hiện sự nghiệp công nghiệp hóa – hiện đại hóa đất nước, cũng như xây dựng xã hội nông thôn ổn định và phát triển bền vững nhằm mục đích rút ngắn khoảng cách chênh lệch giữa sự phát triển của thành thị và nông thôn, giữa các vùng, các địa phương.

Nghiên cứu chuyên biến kinh tế - xã hội nông thôn nước ta nói chung, nông thôn tỉnh Đồng Tháp nói riêng có tầm quan trọng đặc biệt đối với sự phát triển, nhất là phát triển bền vững. Những kết quả nghiên cứu thu được không chỉ phản ánh thực trạng hay là một bản tổng kết về tình hình kinh tế - xã hội nông thôn của một tỉnh so với các tỉnh khác trong khu vực và toàn quốc mà còn góp phần tìm ra nguyên nhân của những thành công và những khó, khăn thách thức trên con đường phát triển. Chính vì vậy, nghiên cứu chuyên biến kinh tế - xã hội nông thôn là một yêu cầu cấp thiết đối với các nhà nghiên cứu khoa học, nhất là trong bối cảnh cả nước đang tiến hành công nghiệp hóa – hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn.

Đồng Tháp là một trong 13 tỉnh thuộc khu vực Đồng bằng sông Cửu Long. Nền kinh tế của tỉnh chủ yếu là hoạt động nông nghiệp với thế mạnh là sản xuất lúa gạo. Đối với tỉnh Đồng Tháp nông nghiệp, nông thôn đã, đang và sẽ đóng vai trò quan trọng trong quá trình phát triển đi lên của tỉnh. Kinh tế nông nghiệp Đồng Tháp trong những năm gần đây có những chuyển biến mạnh, từ nền sản xuất nông nghiệp truyền thống mang nặng tính tự cung tự cấp sang kinh tế nông nghiệp hàng hoá, đã góp phần đưa kinh tế của tỉnh từng bước ổn định và phát triển, đồng thời làm cơ sở cho công cuộc công nghiệp hoá – hiện đại hoá nông nghiệp, nông thôn. Vì thế, việc nghiên cứu đề tài “ *Những biến đổi về kinh tế - xã hội ở nông thôn tỉnh Đồng Tháp từ năm 1975 đến năm 2010*” có ý nghĩa cả về mặt khoa học và thực tiễn.

Ý nghĩa khoa học

Cho đến nay, Việt Nam vẫn là một nước nông nghiệp. Tỉnh Đồng Tháp là một tỉnh thuần nông. Do đó, các vấn đề kinh tế - xã hội nông thôn là đối tượng được quan tâm nghiên cứu của nhiều nhà khoa học thuộc các lĩnh vực khác nhau: kinh tế, văn hóa, xã hội, lịch sử... Bên cạnh những nét tương đồng với các địa phương khác trong vùng đồng bằng sông Cửu Long, tỉnh Đồng Tháp có những nét đặc trưng về điều kiện tự nhiên, xã hội và lịch sử hình thành so với các tỉnh trong khu vực. Cho nên việc nghiên cứu những biến đổi trong kinh tế - xã hội nông thôn tỉnh Đồng Tháp không những góp phần nghiên cứu kinh tế - xã hội nông thôn đương đại Việt Nam mà còn làm sáng tỏ những biến đổi trong đời sống kinh tế - xã hội nông thôn tỉnh Đồng Tháp nói riêng và khu vực Đồng bằng sông Cửu Long nói chung. Sự biến đổi về kinh tế - xã hội nông thôn đang diễn ra hết sức mau lẹ, đặt ra nhiều vấn đề đòi hỏi giải quyết để nông thôn bước vào con đường công nghiệp hóa – hiện đại hóa và tham gia có hiệu quả vào quá trình hội nhập khu vực và thế giới, góp phần hoàn thành sự nghiệp công nghiệp hóa – hiện đại hóa đất nước.

Do đó, việc nghiên cứu nông thôn tỉnh Đồng Tháp sẽ tô đậm và làm phong phú thêm bức tranh kinh tế - xã hội của đất nước và sẽ góp phần vào việc

nghiên cứu kinh tế - xã hội nông thôn Đồng bằng sông Cửu Long nói riêng và nông thôn cả nước nói chung.

Ý nghĩa thực tiễn

Dân cư nông thôn Việt Nam hiện chiếm gần 80% số dân cả nước và trong đó khoảng 67% hoạt động trong lĩnh vực nông nghiệp. Kinh tế nông nghiệp chiếm khoảng 20% GDP của cả nước. Đây là một nguồn lực hết sức to lớn cho phát triển đất nước trong thời kỳ hiện nay. Chính vì vậy, nghiên cứu vấn đề kinh tế - xã hội ở địa bàn nông thôn không những góp phần làm sáng rõ chính sách phát triển nông nghiệp, nông thôn của Đảng và Nhà nước mà còn chuyển tải những dữ liệu phản ánh thực trạng, các vấn đề đặt ra từ thực tế cuộc sống trong quá trình phát triển. Qua đó cung cấp nguồn tài liệu tham khảo giúp các nhà hoạch định chính sách có được cơ sở thực tiễn để kiến nghị với Đảng và Nhà nước các chủ trương, chính sách phù hợp với thực tế nông nghiệp, nông thôn hiện nay.

Là một tỉnh nằm ở trung tâm Đồng bằng sông Cửu Long, hoạt động sản xuất nông nghiệp đóng vai trò chủ đạo, hơn ở đâu hết đời sống nông thôn tỉnh Đồng Tháp biểu hiện rõ những cơ hội và thách thức trong quá trình phát triển nông nghiệp. Nghiên cứu những biến đổi kinh tế - xã hội nông thôn tỉnh Đồng Tháp trong giai đoạn từ năm 1975 đến năm 2010, chúng tôi hi vọng sẽ góp phần đánh giá thực trạng quá trình chuyển biến kinh tế - xã hội nông thôn qua các thời kỳ. Từ đó nêu lên những tồn tại, thách thức, triển vọng cùng với những khuyến nghị về tiến trình công nghiệp hóa – hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn trên địa bàn tỉnh. Mặt khác, việc nghiên cứu những chuyển biến kinh tế - xã hội nông thôn trong giai đoạn từ năm 1975 đến năm 2010 còn mang ý nghĩa tổng kết việc thực hiện đường lối phát triển đất nước của Đảng và Nhà nước ở một địa phương cụ thể, nêu lên các thành tựu cũng như những tồn tại và vai trò lãnh đạo của Đảng và Nhà nước trong quá trình xây dựng và phát triển đất nước sau 38 năm hoà bình, thống nhất đất nước.

2. Phạm vi và đối tượng nghiên cứu

2.1. Phạm vi nghiên cứu

Phạm vi không gian là địa bàn tỉnh Đồng Tháp ngày nay (theo địa giới hành chính năm 2010) - một tỉnh thuần nông, nằm trong vùng đồng bằng sông Cửu Long – vùng trọng điểm lương thực của cả nước. Với trên 80% dân cư sống ở địa bàn nông thôn, hơn ở đâu hết mối quan hệ giữa nông dân, nông nghiệp, và nông thôn ở đây được gắn bó chặt chẽ với nhau. Trong khi nghiên cứu tác giả chủ yếu tập trung ở địa bàn nông thôn nhưng cũng không thể tách bạch các đơn vị hành chính thuộc địa bàn này bởi địa giới hành chính luôn có sự đan xen giữa khu vực thành thị và nông thôn. Như vậy, đôi chỗ chúng tôi sẽ nói chung tình hình kinh tế - xã hội của cả tỉnh Đồng Tháp sau đó sẽ phân tích để làm nổi bật vùng nông thôn.

Phạm vi thời gian nghiên cứu của đề tài là từ năm 1975 đến năm 2010, bao gồm ba giai đoạn cơ bản: giai đoạn từ năm 1975 đến trước khi có Nghị quyết 10 của Bộ chính trị (tháng 4 năm 1988), giai đoạn sau khi có Nghị quyết 10 (tháng 4 năm 1988) đến năm 2000, và giai đoạn từ năm 2001 đến năm 2010 - 10 năm đầu thực hiện đường lối công nghiệp hóa – hiện đại hóa nông nghiệp, nông thôn.

Đối với tỉnh Đồng Tháp sự phân kỳ này là dựa vào các mốc thời gian mang dấu ấn đối với sự phát triển nói chung và diện mạo nông nghiệp, nông thôn nói riêng.

Giai đoạn từ năm 1975 đến năm 1987: kinh tế - xã hội tỉnh Đồng Tháp từ sau khi hòa bình lập lại đến trước khi có Nghị quyết 10/ NQ – TW của Bộ Chính trị (1988).

Giai đoạn từ năm 1988 đến năm 2000: kinh tế - xã hội tỉnh Đồng Tháp từ khi thực hiện Nghị quyết 10 về “Đổi mới kinh tế nông nghiệp”, và Chỉ thị 74 – CT, ngày 18/3/1988 của Hội đồng Bộ trưởng về việc khai thác và phát triển